Llengua | Jordi Martí i Montllau | Actualitzat el 30/10/2019 a les 11:19

La veritable llengua franca de l'Ebre

«El català, com a llengua d'ús habitual a les Terres de l'Ebre, hauria experimentat una davallada del 20% en els darrers 15 anys»

Les quatre comarques de la regió de l'Ebre constitueixen l'àmbit territorial del Principat de Catalunya on l'ús habitual de la llengua catalana és més elevat. Aquest fet, àmpliament conegut per la població del territori (i captat intuïtivament per aquesta en el seu dia a dia) tendeix a ocultar, però, una dada tan objectiva com aquesta: el català, com a llengua d'ús habitual a les Terres de l'Ebre,*[1]* hauria experimentat una davallada del 20% en els darrers 15 anys, passant de ser la llengua habitual del 90% de la població, a ser-ho de poc més del 72% (alhora que el castellà hauria passat de ser la llengua d'ús quotidià habitual del 7'5% en 2003 a ser-ho de l'11'5% en 2018), tal com revela la darrera **Enquesta sobre Usos Lingüístics de la Població** (EULP) duta a terme per l'Idescat.

Allí on, però, es fa notar més la penetració de la llengua castellana és l'increment que experimenten els usos mixtos (bilingües català/castellà) entre la població de llengua inicial catalana, que sense abandonar del tot aquesta llengua, la substitueixen pel castellà en una bona part de els seues interaccions diàries. En els darrers anys, per tant, s'ha registrat un procés progressiva castellanització dels usos lingüístics quotidians, en detriment de l'ús de la llengua catalana.

Un seguit de causes concorren a explicar aquest fenomen: el fet que la població efectivament bilingüe de els Terres de l'Ebre sigui la catalanoparlant inicial (cap parlant inicial d'una altra llengua té, d'entrada, ni el deure legal ni sovint la necessitat de saber català, i de fet, a l'àmbit de l'Ebre, més de 14.000 persones declararien no saber-lo parlar, més d'un terç de les quals, afirmarien, a més, ni tan sols entendre'l), l'existència de múltiples entrebancs a l'ús normal de la llengua catalana (que fa que, en molts àmbits aquest ús sigui pràcticament inexistent), l'arribada, les dues darreres èpoques d'un contingent molt elevat de població immigrada parlant de llengües diferents del català (i sovint parlant de castellà), la tendència dels catalanoparlants a canviar de llengua quan el seu interlocutor no els respon en català, o fins i tot a interpel·lar-lo directament en castellà quan pressuposa que ha vingut de fora o, simplement, si no el coneix, la constatació per part dels nouvinguts que la llengua del poder és la castellana i que el català no passa de ser optatiu i opinable (consideració, aquesta darrera, que comparteixen amb molts catalanoparlants autòctons després de segles de condicionament lingüístic)... tot plegat fa que l'alt percentatge de catalanoparlants habituals a l'Ebre, per tant, no hagi representat un factor suficient per a la integració lingüística activa de la població immigrada, ans al contrari: hauria estat la població autòctona la que hauria canviat els seus usos lingüístics per a acostar-se als d'una població nouvinguda que s'hauria socialitzat en castellà.

Aquesta capacitat d'atracció de la llengua castellana és especialment remarcable si tenim en compte que, en els darrers 10 anys, el percentatge de població immigrada de llengua inicial castellana més gran de 15 anys ha minvat, mentre que la de llengua inicial no castellana s'ha incrementat lleugerament, i tanmateix, és l'ús del castellà el que continua creixent i no el de la llengua en principi més parlada al territori (passaria, per tant, que la llengua amb menys parlants inicials del territori seria la que incrementaria més el seu ús).

I tanmateix, les dades posen de manifest que, paral·lelament a aquesta extensió de l'ús del castellà per els comarques de l'Ebre, s'hauria produït una significativa penetració del català entre la població d'origen immigrat, penetració que hauria comportat un notable increment del coneixement passiu d'aquesta llengua (comprensió oral i escrita) entre els nouvinguts.

En definitiva, les Terres de l'Ebre seguirien el mateix patró en l'evolució dels usos lingüístics que segueix la resta de la població de les províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, que

malgrat tendir a mantenir-se lleial al català, es veu progressivament minoritzada lingüísticament en el seu domini lingüístic per l'arribada, en el transcurs dels darrers 100 anys, de grans quantitats de població immigrada cada cop més difícil d'integrar lingüísticament pels entrebancs que imposa un estat que, lluny d'identificar-se amb el català, veu aquesta llengua més aviat com un cos estrany i un factor de distorsió, però també, i sobretot, per la bilingüització forçada de la totalitat de la població catalanoparlant inicial en castellà (una llengua que els generacions més noves ja tendim a veure tan nostra com la nostra). La diferència amb la resta de territoris catalans ha estat que, a l'Ebre, l'arribada de població immigrada abans del canvi de segle ha estat percentualment molt escassa, cosa que ha fet ha fet que els efectes sociolingüístics no s'hagin notat gaire fins al darrer vintenni, quan entre 30.000 i 35.000 persones hi ha arribat procedents de fora dels territoris de llengua catalana (als quals cal sumar un percentatge significatiu de persones procedents d'altres àmbits del domini lingüístic català però de llengua habitual castellana).

La migradesa dels fluxos immigratoris anteriors al canvi de segle explicaria la vitalitat del català a les nostres comarques, una vitalitat que ha minvat considerablement després que la darrera onada ens hagi afectat en la mateixa mesura que a la resta de territoris del domini lingüístic. La molt baixa natalitat de la població originària del territori s'hauria afegit al aquest fenomen i hauria contribuït a la davallada, que s'hauria notat en tots els àmbits des dels més íntims (la llar, els amics, els veïns, els companys de feina...), fins als més públics (àmbit del petit i el gran comerç, de l'administració, dels estudis i dels companys de feina, de la sanitat...), si bé, a l'Ebre, encara es pot dir que l'àmbit laboral funciona com un espai de socialització en català (malgrat que el castellà cada cop hi és més present), cosa que ja no passa en cap àmbit territorial més.

En realitat tot sembla indicar que la hibridació lingüística amb el castellà per part de la població catalanoparlant inicial i de la població d'origen exterior als dominis lingüístics del català i del castellà és més gran encara en el si de la llar que en l'espai públic, cosa que indicaria una marcada tendència a la integració de poblacions d'orígens diferents que, si les condicions sociolingüístiques no fossin tan desfavorables a la llengua catalana oferiria, un horitzó molt positiu de cara a la seua difusió i ús, però que, en els actuals condicions, ha comportat una minva significativa en el seu ús exclusiu o habitual, acompanyada d'un correlatiu increment en els usos mixtos, cosa que deixa la porta oberta a un futur ple d'incerteses, especialment tenint en compte que, pel que fa a la transmissió intergeneracional de la llengua, les dades territorialitzades que ens ofereix l'EULP18, si bé són favorables al català, ho són en percentatges clarament inferiors als globals de la comunitat autònoma catalana (CAC).

Apuntem, a més, que, en el cas dels nouvinguts de fora del domini lingüístic del castellà, la disminució de la transmissió de la llengua d'origen oscil·laria entre el 36% i el 38% en la primera generació (en aquest cas, però, a favor del castellà de manera aclaparadora).

Abans d'acabar paga la pena destacar una especificitat sociolingüística detectada en el cas de les Terres de l'Ebre, on, a diferència del que passa en el global de les províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, el nombre de persones residents més grans de 15 anys que identifiquen el català com la seua llengua d'identificació és menor que el percentatge de catalanoparlants habituals. Paral·lelament, apareix per primer cop un percentatge estatísticament rellevant de parlants que declaren identificar-se a l'ensems amb el català i el castellà, que arriba al 6'7% del total de més grans de 15 anys (quan, en 2008, l'àmbit de l'Ebre era l'únic en què aquesta identificació era tan escassa que ni tan sols se li assignava cap percentatge). La lectura conjunta de dades com aquestes semblen apuntar que, en el nostre territori, el prestigi de la llengua catalana entre la població és inferior al que té en els altres àmbits territorials, cosa que, més tard o d'hora pot acabar redundant en la seua capacitat d'atracció.

Malgrat això, l'àmbit de l'Ebre destacaria per una lleugerament més alta fidelitat lingüística a l'hora de no desistir de l'ús públic de la llengua, si bé, la tendència és a la baixa si ho comparem amb les dades dels estudis anteriors. En aquest sentit, la dada més destacada fóra la referida al manteniment en català quan l'interlocutor respon en castellà, un capteniment lingüístic que presenta percentatges serien clarament inferiors als declarats 10 anys enrere, quan pràcticament un de

cada quatre entrevistats declarava mantenir-se en l'ús del català. Per contra, l'any 2018 aquest percentatge hauria davallat fins al 18'4% de les persones entrevistades continuaria la conversa en castellà, mentre que, paral·lelament, hauria crescut la tendència a convergir amb el castellà emprat per l'interlocutor.

Al cap i a la fi, el castellà és l'única llengua que la totalitat dels residents a les Terres de l'Ebre afirmen entendre, l'única que arriba a un gairebé 99% de persones que afirmen saber-lo parlar, i l'única que sap escriure el 95% de la població, i també aquella en què la població que té totes aquests competència afirma dominar-la de manera excel·lent (força per damunt del domini que afirmen tenir en català aquells que s'hi declaren competents). La veritable llengua franca de les Terres de l'Ebre. L'habitual de cada cop més gent.

[despiece]*[1] Val a dir que aquestes dades d'ús habitual corresponen a allò que declaren els entrevistats en el marc de l'**Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població**, que es realitza cada cinc anys des de 2003, per tant, es tracta d'autopercepcions subjectives d'una població avesada a tenir un contacte continuat amb la llengua castellana a través dels mitjans de comunicació, del cinema, de la publicitat... Si aquest contacte habitual no fos donat per descomptat per part de al població entrevistada veuríem com les dades declarades d'ús habitual serien molt més baixes per al català del que ja ho són ara i, per contra, serien molt més altes per al castellà. Tanmateix, el fet que aquesta immersió continuada en el castellà per part de la població catalanoparlant inicial es doni per descomptada, fa que esdevingui invisible als seus ulls, de manera que, no és estrany que molts catalanoparlants de l'Ebre responguin que la seua llengua d'ús habitual és el català quan, en realitat, al cap del dia, potser han passat tantes o més hores en interacció lingüística amb el castellà que no amb la llengua que ells consideren la seua habitual.*[/despiece]